

Sosyal Düşüncede Kent Kimliği

*

City Identity in Social Thought

Nuri Bilgin

Özet

İnsan bir yerde veya kentte, belirli bir mekân üstünde konmuş bir nesne gibi bulunmaz; kentsel mekânları işaretler ve sahiplenir, yaşam alanına anlamlar yükleyerek başka yerlerden ayırt eder ve bir kimlik verir; bu yere kök salar ve bir kimlik yeri olarak inşa eder. Bu inşa sürecinin temel vasıtalarından biri, günlük yaşamda üretilen ve paylaşılan sosyal temsillerdir. Kentler günlük konuşmalarımızın vazgeçilmez bir malzemesidir ve bu bakımdan haklarında örtük (implicit) teoriler ürettiğimiz en önemli sosyal temsil konularındandır. Bu yazıda sosyal düşüncenin önemli bir platformu olan Eksi Sözlük'te İzmir ve İzmirli olmaya ilişkin girişlerde (entry), İzmir'e ilişkin sosyal temsiller ele alınarak kent kimliğinin ve kimlik yeri olarak kentin nasıl kurgulandığı incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: *sosyal düşünce, kimlik inşası, İzmir, İzmirli olmak, yer kimliği*

Abstract

An individual is not like an object located on a specific place in a city; s/he imprints and internalizes places in a city, distinguishes these life spaces from the rest by giving meaning and identity to them; builds strong bonds with these places and constructs place identities. One of the essential means of this construction process is social representations that are created, developed and shared within the everyday life. Cities are integral parts of our daily conversations; therefore, they form one of the most important issues in social representations on which we produce implicit theories. This paper discusses how city identity and city as a place of identity are constructed for the city of İzmir. In order to do so, social representations regarding İzmir are examined within the entries of İzmir and being Izmirian in Eksi Sozluk, which is an important platform for social thought.

Keywords: *social thought, construction of identity, İzmir, being Izmirian, place-identity*

Bu araştırma, teknik, uzman veya bilimsel düşünce tarzından farklı bir zihinsel formasyon alanı olan ve günlük epistemoloji, naif veya sıradan insanın düşüncesi gibi çeşitli terimlerle nitelenen *sosyal düşünce'de kent kimliğinin ve kimlik yeri olarak kentin inşasını* konu almaktadır. Sosyal düşünceyi konu alan çalışmalar, günlük hayatta, insanların neyi, nasıl ve niçin düşündükleri üstünde odaklaşmaktadır. Sosyal düşünce, bir grupta paylaşılmış fikirler, inançlar, değerler ve temsilleri kapsayan ve grubun ortak gerçekliğini oluşturan 'düşünsel çevre' olarak kavramlaştırılabilir. Sosyal düşünce günlük ilişkilerde ve kitle iletişim kanallarında cereyan eden iletişim süreçlerinde üretilir, taşınır ve aktarılır. Bilimsel algoritmaya uygun olarak oluşan düşünce ürünleri, somut bir deyişle uzmanlara yönelik yayınlar dışında kalan iletişimler, sosyal düşüncenin bir parçası veya tezahürü olarak değerlendirilebilir.

İzmir, İzmirli olmak veya İzmirlilik hakkındaki sosyal temsilleri konu alan bu çalışmada sosyal düşüncenin yeni bir tezahürü ele alınmaktadır. Modern dünyaya özgü bu yeni iletişim olgusu, sanal ortamda gittikçe gelişen paylaşımcı sözlüklerdir. Bunun en önemli örneği, on yıl kadar önce 1999'da kurulan Ekşi Sözlük sitesidir. Araştırma Ekşi Sözlük'e 10 yıl boyunca konumuzla ilgili girişlerin (*entry*) ya da mesajların (tanımlar, anlatımlar, vb) analizine dayanmaktadır. Farklı uzunluk ve kapsamdaki bu girişler, takma isim kullanan yazarlarının anonimliği nedeniyle (örneğin; *khuzdul of krsanthi*, 27.09.2003 veya *upiterianvibe*, 28.05.2006 gibi), ilke olarak sansürsüz ve ortak duyuyu yansıtan mesajlardır. Bu ifadelerin 'kimlik inşası' paradigmasına göre irdelendiği analizimizde, esas olarak gruplararası ilişkiler ve çevre psikolojisi alanında yapılmış çalışmaların kavram ve bulguları kullanılacak ve kentsel/çevresel kimlik oluşumunun çeşitli yanları ifade örnekleriyle ortaya konacaktır.

Sosyal düşünce konusu olarak İzmir'in seçilmesinin nedeni, Ekşi Sözlük'te İzmir'in diğer kentlere kıyasla daha önemli bir ilgi merkezi olmasıdır. Bilgin ve Uğurlar (2010) tarafından yapılan bir çalışmaya¹ göre 10 yılda İzmir için 72 sayfada 1800 giriş (nüfus 3.7 milyon), İstanbul için 82 sayfada 2034 giriş (nüfus 12.5 milyon) yapılmıştır. Giriş sayıları nüfusa

¹ 'İzmir ve İzmirli'lere ilişkin algı ve temsiller' başlıklı bu ortak çalışma, bir alan araştırmasıyla birlikte Ekşi Sözlük kütüğü üzerinde yapılmış bir analizi kapsamakta ve işbu çalışmamla bir bütün oluşturmaktadır.

oranlandığında İstanbul için her 6145 kişiye 1 giriş, İzmir içinse 2055 kişiye 1 giriş yapılmaktadır. İstanbul'un büyük bir kültürel ve tarihsel mirasa ve zengin bir sembolizme sahip olması dikkate alındığında, İzmir'in sağduyu ya da ortak duyu düşüncesini bu denli meşgul etmesi, onun sosyal düşüncede bir kimlik yeri olarak gerçekten de önemli bir yer işgal ettiğinin açık bir göstergesidir.

Kimlik Yeri Olarak İzmir

İçinde yaşadığımız ve hakkında çeşitli düşünceler, vizyonlar ürettiğimiz kentler ve bu kentlerin sakinleri, sosyal düşüncenin önemli konularından biridir. Kitle iletişim araçlarında dolaşan büyük kent imajı, köye ve daha genel olarak da doğal yaşama karşıt olarak konumlanmaktadır. Metropol kenti yalnızlığın, günlük çilelerin ve yüzeysel insan ilişkilerinin alanı olmanın ötesinde, mekânda köksüzlüğün, gelip geçiciliğin, eğretiliğin yeri olarak da işlenmektedir. Buna göre büyük kent, her an geriye dönmenin veya uzaklaşmanın hayal edildiği bir sürgün yeridir, mola vaktinde durup beklediğimiz ve hazırlıkları tamamladığımızda hemen yola çıkacağımız bir konaklama yeridir.

Oysa tüm yerler gibi, kentler de insan açısından kelimenin dolu anlamında bir yaşam alanıdır. Yerleştiğimiz, demir atıp kök saldığımız, bağlandığımız, evcilleştirdiğimiz, aşına kıldığımız bir yaşam alanı.

“Yaşamımın -ne kadar kabul etmek istemesem de artık- en anlamlı şehri. Yüreğimin kopmaz tellerle bağlandığı; mavi, parlak ışıklar şehri. En deli fişek yıllarım geçti kucağında en diri halimi paylaştım caddelerinle, binalarınla, gökyüzünle, insanlarıyla. Tozunu yuttum sokaklarının, çamurlarına bulandım, sağanaklarına tutuldum. İlk zamanlar buz gibi görünmüştün bana, nefret etmişim senden. Kaçmak için fırsat kolluyor, çamuruna, tozuna, gürültüne duyulmadık küfürler ediyordum. Bir süre sonra tuhaf bir bağ oluştu aramızda, güçlü ve yitmez bir bağ. Yaşamın vazgeçilmez burukluğunu tattım sende. Sen bitmezsin İzmir, yüreğimdeki izin öyle derin ki ben yok olmadan sen asla bitmezsin”.

Bir kenti özelleştirmek, onu kendimizin kılmak demektir. Bir başka deyişle başkalarının yerinden ayırt etmek, 'kendi yeri'ne, 'yuva'ya dönüştürmektir. Bu dönüşüm, kentin sembolik olarak işaretlenmesi, damgalanması, renklendirilmesi, bazı yerlerinin belirli yaşantı ve olaylarla

çerçevesinde özelleştirilmesi ve böylece kentin yeniden inşası vasıtasıyla sağlanır.

“İzmirli olmak, “otobüsten inip Alsancak’tan Pasaport’a yürümek / En ufak ihtiyaç için Kemeraltı’na gitmek / Kemeraltı’nda hayır için dökülen lokmalardan yemek ilk randevunda ‘YKM önünde buluşalım’ demek”.

“Narlidere, ince bellide içilen sıcak çay, denize karşı yapılan nargile keyfi...”

“Zeytinyağı... deniz... yakamaz.. raki... şarap... sıcak, alev alev günler.. körfez.. kayık... balık... şirinçe.. Urla.. Çeşmealtı.. Çeşme.. güzeller.. Kıbrıs Şehitleri.. koku.. tad.. kumru.. boyoz... sıra.. Giritli... Bunların arasına aklınıza gelen bütün sevgi, bağlılık, aşk kelimelerini ekleyin. Bütün güzel duyguları. Ben başlarsam bitiremem”.

“O Alsancak var ya liseyle beraber girmiştir hayatına. Paso piyasa yaparsın çevrede Efes otelin orada, kumpir yersin, yumurtalı karışığa dalarsın okul çıkışı”.

Sosyal düşüncedeki önemi nedeniyle kentler, çeşitli stereotiplerin de konusudur. Genel olarak kente ilişkin olanlar bir yana bırakılırsa tek tek kentlere ilişkin stereotipler, “belirli bir kentin bir veya birkaç özelliğini tüm kente bağlayan bir sembolizm halinde görülür: Paris’in bir aşk şehri, Şikago’nun mafya merkezi veya Zürih’in bankalar ve bankerler kenti olarak stereotipleştirilmesi, bunun örneklerindedir. Bazen bir film veya bir olay, tüm kente damgasını vurabilir: Çeşitli filmler arasında *Casablanca*, *Kahire’nin Mor Gülü* ve *Venedikte Ölüm* filmleri adı geçen kentlerin, *Roma ve Dolce Vita* filmleri *Roma’nın*, atom bombası Hiroşima’nın, Kennedy suikastı Dallas’ın sembolü haline gelmiştir. Kafka’nın Prag’la, Freud’un Viyana’yla çağrışımı da bu olgunun tezahürleridir. Işıklı kumarhaneler Las Vegas’ın, Big Ben saat kulesi Londra’nın, Eiffel Kulesi Paris’in, Özgürlük Anıtı ve gökdelenler New York’un, Ayasofya ve Sultanahmet Camii İstanbul’un, Mevlana Külliyesi Konya’nın, vb. amblemleri olmuştur” (Bilgin ve Uğurlar, 2010). Kent sembolizmi, kitaplara, gazetelere, sinema veya TV filmlerine, şiirlere veya şarkı sözlerine ve benzeri iletişim kanallarına taşınır veya onlar tarafından işlenerek gerçekliğe yansıtılır. Böylece kent sembolleri yansımaları bir aynalar oyunu içinde üretilip beslenir.

"Baki Koşar'ın "Kader Otelinde Bir Aşk Cinayeti" adlı öykü kitabına adını veren öykünün başladığı ve bittiği şehir... Basmane tren garı'nda başlayan öykü, aynı semtte "Kader Palas" isimli beşinci sınıf bir otelin resepsiyonisti, burada işlenen tutkulu bir aşk cinayeti, fonda ise baştan sona İzmir semtleri, İzmir kültürü, İzmir atmosferi; boyoz, gevrek, turşu suyu, Dario Moreno şarkıları, asansör binası, Ceneviz meyhanesi, fuar, yağmur, ilk kurşun anıtı...Eski siyah beyaz Türk filmlerine göndermelerle örülü, o filmleri izleyerek büyümüş yalnız ve aykırı bir "sonradan İzmirli"nin sarsıcı öyküsüdür".

Ekşi sözlükte, Cahit Külebi'nin pek çok kişi tarafından tekrar edilen dizeleri:

"Savaştepe köprüsü'nden geçen trenler /sel olur, İzmir'e akar / İzmir'in denizi kız, kızı deniz /sokakları hem kız hem deniz kokar" (arsenelupin, 20.10.2003 vb girişler) ve aynı minvalde "kızları otobüsle bodruma giderken camdan bakıp bi tanesini gördüğünüzde "aa izmire gelmişiz lan" dedirtecek kadar güzeldir"(saruman, 20.12.1999 19:15)".

"Tuğba Özerk'in yıkıldı duvarlarım adını verdiği albümünden inanılmaz bir şarkı. İster Konyalı, ister Antepli, ister İstanbullu olun fark etmiyor, yiyor bitiriyor şarkı insanı. Beste murat güneş'e ait, sözlerinse altında Habil Ceyhan imzası var tahmin edileceği gibi o da bir İzmirli ve mükemmel bir şarkı sözü yazarı bana hak vereceksiniz..."Dostum bana İzmir'i anlat / hüznüme biraz imbat kat /eski günlerle geri dönelim / kederlerimi denize at /yolum düşer uğrarım sana /Kordon'da bir çay ısmarla bana/ ..."

Endüstri toplumlarında, hızlı bir ritimle değişen, giderek renksizleşen kentlerde, kitle iletişim araçlarının güdümünde bulunan, ihtiyaçlarıyla uyumsuz bir çevre düzeni karşısında yönünü bulamayan insanların, onlara, sosyal yapılarda, düşünme biçimlerinde ve coğrafi çevrede yön bulmayı sağlayan işaret noktalarını yitirmeleri nedeniyle, kimlik yerlerine çok daha fazla ihtiyacı vardır.

"Dikkat ister bu şehirde yaşamak, bir renk cümbüşü akar durur İzmir yaşamında, doğma büyüme buralı değilseniz o renklere kapılıp kendi tonunuzu kaybetmeniz zaman meselesidir; zengin bir insan yelpazesi karşınızdadır, yüzler hep güler, başta sevinirsiniz bu duruma, yaklaşırsınız, sonra gitgide bu yüzlerin hep güldüğünü fark edersiniz, siz ağlarken bile sizle ağlamayı değil sizin gülmeye çalışmanızı beklerler; şehir pek güzeldir ya, insanıyla nasıl bu kadar benzeşmiş, nasıl tek

tek yaşayanları değil de yaşamın kendisini kutsar olmuş anlamaya, kapılmaya uğraşırsınız, olmaz, insanların arasında şehrin mavi ruhu gidip gelmektedir”.

“ seçmenlerinin dahi malvarlığını açıkladığı şeffaf şehir. Değil çamaşır makinesine, buzdolabına, bir tur “jeep”ine bile oyunu satmayacak insanlardır. Oyunu deneme yanılma yöntemine göre değil, sağduyusuna göre verir”.

“Aslında siyasetle falan pek işi olmayan şehirdir İzmir. Son seçimlerde yine diğerleri gibi olmadığını açıkça ifade etmiştir ve bu yüzden kimilerinin ağzına sakız olmuştur”.

İnsan açısından genel olarak çevreyi ve özel olarak da yaşadığı kenti kendileme/kendinin kılma (*appropriation*) olgusu, isteklerine, özlemlerine ve tasarılarına göre hareket etmek, dinlenmek, sahip olmak, duymak, düş görmek, yaratmak olanaklarını gerektirir. Çevreyi kendileme, bir yandan nesnel ve imgesel çevreyi ayarlayabilmeyi, düzeltebilmeyi içerir ve bu durum, bilişsel bir yakınlık izlenimi doğurur. Öte yandan, çevrede bulunan şeylerin kullanım isteğini ve imkânını içerir ve bu da, *duygusal yakınlık izlenimi* yaratır.

“pasaporttan bostanlıya doğru bakıp vapura binmek, vapurdan indikten sonra Karşıyaka’dan Alsancak’a doğru bakabilmek... derin bir oh çekmek, gözleri gülererek kalabalığa karışmak”.

“Üçbuçuk milyon insanın az çok birbirini bir şekilde en az bir kere görebildiği, trafik sıkışıklığı bile düzenli, komşuluğun bir şekilde hala ayakta kalabildiği, ab’ye girmiş birçok ülkenin bir çok şehrinde çok daha yüksek standartları olan,1000 tane din/dil/ırk olsa da uyum içinde yaşayacağı, muhalif bir gâvur diyarından olmaktır”.

“«Bir suyu deniz yapan ufuk»tur ... «Ne önemlidir suyun hiç bitmemesi ve uysal bir sevgili gibi gökyüzüyle birleşmesi. o vaatkar ufuk çizgisi, o nasıl güzeldir. Her zaman ötelerde bir şey olduğunu fısıldayan o şehvetli çizgi». İzmir’de ufkun ötesini mustulayan bir deniz vardır... hafta sonları denize doğru bir göç başlar. “Ey hayat, biz çeşme’ye gidiyoruz sen de arkadan gel” der İzmirli muzipçe ve ne gariptir ki hayat, uslu bir çocuk gibi onların peşinden gider”.

Duygusal olarak bağlanan, sevilen bir kent, ister istemez mitselleştirilir. Arzulanan bir kente Caland’ın (2003 : 96) deyişiyle, ‘aralıktan bakılır’; zira «bir kenti sevmek, orada yaşamak, onu koklamak, onu içirmek,

onun ta dna ba kma k ve dokunma ktır». Bu demektir ki insan n bir kenti tüm duyularıyla kavrayabilir. Bu kavrayışta, düşlenen kent ile reel kent birbirine karışır, kentle ilişki, kurgusal bir kentle kurulan saflaştırılmış bir ilişkiye dönüşür. Kimliksel kaygılar kenti yüceltmeye ve mitselleştirmeye götürür. Örneğin;

“Sevişmek istediğim memleketim. Taşıyla toprağıyla sevişmek istiyorum. Karşı-yaka'nın telefon direklerini yalamak istiyorum. Alsancak'ı boşaltıp baş başa bir gece geçirmek istiyorum. Kordon'un göbeğinden zeytin yemek istiyorum... Yalamak istiyorum seni İzmir”.

“Şehvetli, oyunbaz, akıllı, yaşlı ve çok çekici bir kadındır İzmir”.

“İzmir kadındır. Bir şehir bu kadar mı dışı olur diye düşünüp duruyor insan ilk defa misafir olunca bu kente. bir anne gibi kucaklıyor, bir kevaşe gibi sırtlıyor, gideceğimizi bilse de neşeli ve aşk acısından bihaber bir genç kız gibi ardımızdan dalgasını geçiyor”.

“Kıbrıs Şehitleri Caddesinden, ağzında bir sigarayla, sahil boyunca tarihi asansöre kadar yürümek, yolda kordonda oturan âşıklara imrenmek, konak iskelesine yanaşan vapurlara el sallamak sonra asansörün hemen yanında bulunan olağanüstü manzaralı Yasar Aksoy parkındaki verandada bir sigara daha yakıp İzmir'i koklamak dünyanın en yaşanılabilir zevklerinden biridir”.

Çevre psikologları (Proshansky, Altman, Moles, Fisher, vb), insanın kimliğini yapılandırmada mekânın rolünü vurgulamışlardır. Mekânla kurulan ilişki, iki ayrı varlık veya bütünlük arasında cereyan eden bir süreç olmaktan ziyade, mekânı kendileme süreci gibi görünüyor. Bu süreç, kendine uygun bir 'yaşam alanı' (*eigenraum*) yaratmayı ifade eder; bu alandan yoksunluk, gerçek ve doğrudan yaşanan bir alienasyon anlamını taşır (Moles, 1976): Genelde, tüm insanlar, örneğin köylü tarlasında, işçi işyerinde, memur bürosunda, hasta yatağında, tutuklu hücrelerinde az ya da çok geçici veya sürekli bir biçimde, kendine ait bu tür bir mekâna sahiptir. Hiç kimse mekân üzerinde bir eşya veya işaret taşı gibi konmaz, aksine kendine ait, kendinin kıldığı bu mekânı, düzenler, örgütler ve başka yerlere göre farklılaştırır. Mekânı kendilemenin amacının, mekân üstünde bir otorite, hakimiyet, denetim veya güç sahibi olma olarak tanımlayan Proshansky'e (1976) göre bunlar fiziksel, sosyal veya

bilişsel nitelikli olabilir; kendileme, vasıtalar planında mekânı sınırlandırma, yeniden yapılandırma, işaretler, semboller, etkinlikler, insanlar veya olaylarla nitelendirme veya ayırt etme, karşılaştırma şeklinde kendini gösterir.

“Hayat Ankara’da beklenir, İstanbul’da kovalanır, İzmir’de ise yaşanır”.

“İzmirli olmak, gittiğiniz her farklı şehirde, soluduğunuz her farklı havada bir kez daha İzmir’inizin kıymetini anlamak, nerelisin sorusuna gururla “İzmirliyim” diyebilmek, bunu okuduğunuzda gurbeti yaşamış bir insan olarak kocaman bir evet haykırmaktır”.

“Nerelisin sen birader” sorusuna “İzmirliyim ben” diye cevap verdiğinizde karşınızdakinin artık sizi o cevaptan önceki gibi görmeyeceği garantidir. Artık siz “İzmirlisinizdir onun gözündeki ve farklı bir şeyler yaparsanız veya söylerseniz bunun sebebi “İzmirli” olmanızdır”.

“Başka diyarlar gördüm, başka denizler gördüm, ama özlemişim seni be İzmir. Neden senin tadım bir başka ve neden onca ayrılma denemelerime rağmen senden ayrılmıyorum ve geri dönüyorsun?”

“Hele hele bu mevsimde (haziran başındayız) hafta içi bile evde otururken bazen suçluluk duymanızı sağlayan şehirdir. Candır, canandır, gönlümüze konan, aklımızdan çıkmayandır... İstanbul’a, Ankara’ya iş nedeniyle gitmek zorunda kalmış birçok arkadaşım var. Ortak kanaat aynı, çok özliyorlar. Kısa süreli işleri için İzmir’de konaklayan söz konusu şehir kökenlilerde de aynı etkiyi görüyorum. Ellerinden gelse buraya taşımamak olanlar var”.

“Türkiye’nin en demokratik, en yaşanmaya değer, en huzurlu şehri.. Türkiye’de olması bile garip aslında”.

İnsan mekânda aktif olarak yer alır; zira insanın mekânda yer alış tarzı, basit bir yer kaplama veya hacim doldurmaktan ibaret değildir. Bu ayrım, Bourdieu’nün (1998) terimleriyle ifade edersek, bir mekân parçasının, alan olmaktan yer olmaya doğru geçişini gösteren önemli bir farktır. İnsanlar, tıpkı şeyler gibi, bir kitle olarak mekân üstünde bir yer kaplarlar, bir yüzey işgal eder, bir hacim doldururlar; buradaki yüzey veya hacim olarak mekân, alan (*place*) kavramına gönderir. Fakat insanlar ve şeyler aynı zamanda mekân üstünde bir yerde bulunur; burada yer

(*lieu*), bir insanın mekân üzerinde bulunduğu, var olduğu noktaya gönderir; bir yerde bulunuş, bir yandan insanın diğerlerine göre mesafesini yansıtan konumlanmayı (*localisation*), öte yandan içinde yer aldığı düzendeki pozisyonunu, mertebesini belirtir. Alan ile yer arası fark, mekânın nicelik veya adres olarak kavramsallaştırılma farkıdır (Moles ve Rohmer, 1978). Gruplararası ilişkiler bağlamında adres fikri, bir yerin diğer yerlere (veya gruplara) göre pozisyonunu belirtir ve bu yeri onlardan ayıran mesafeyle ifade edilir. Bunu *sosyal mekân* olarak niteleyen Bourdieu'ye göre (1998) fiziksel mekân, parçalarının birbirine dışsallığıyla, sosyal mekân ise pozisyonların karşılıklı olarak birbirini dışlamasıyla tanımlanır. "Yaşam alanı, bir grubun sosyal ilişkilerini vasıtalandırır; bu ilişkilere bir töz, bağlamsal bir maddesellik verir. Kültürel mirasın maddi unsurlarının ve amblem işlevi gören kutsal yerlerin üstünde yayıldığı sembolik bir alan oluşturur. Böylece dışsal olana, ötekilere ve dolayısıyla gruptan olmayanlara karşı ilişkilerin ayarlanmasında başlıca rolü oynar" (Ortar, 2003: 198).

İnsan, belirli bir mekân parçasında, sadece bir yerde bulunma ve bir alan kaplamanın ötesinde, bir yaşam alanı inşa eder. Mekânda yer alış tarzı, aktif bir tarzıdır ve bu tarz esas olarak mekânı kendisinin kılmaya, kendisi için görmeye dayanır. Her insan için, Ben'in, benlik imgesinin ve kimliğin tanımı, zorunlu olarak yer ve mekân boyutlarını da kapsar ve bu boyutların bütünü 'yer kimliği'ni oluşturur (Proshansky, Fabian ve Kaminoff, 1983). Yer kimliği, maliki olduğumuz bir yerde tesis edilmez. Mülkiyeti kendine ait olmasa da bir yeri sembolik planda işaretlemek, inşa etmek ve böylece anlamlandırmak, o yere hakim olmanın, kendi iradesine tabi kılmanın, kendi kimliğini vermenin göstergesidir. Nitekim bu yer, 'benim yerim' olarak adlandırıldığı andan itibaren, bireyin 'benlik'inin vücut bulduğu, imajının yansıdığı bir yer, daha da önemlisi kendi imgesini gördüğü, kimliğinin dışsallaştığı bir yer haline gelmiş demektir. *Bu sürecin sonunda yer kimliği, kimlik yeri haline gelir.*

İnsanın bir yeri 'kendi yeri' (*my house*) olarak görmesi, bu yerde mahremiyetinin yoğunlaştığının işaretidir. Kendi yeri, özelleştirilen bir yer olarak, mahremiyet ve kimlik alanıdır (Serfaty, 2003), bu yüzden ki bu yer dışına itilme, sürgün, soygun, taşınma gibi olaylar insanın kimliğine bir saldırı gibi hissedilir. Kendi yeri, insanın kendini evinde ya da kendisi hissettiği bir özel alandır. Bu konuda İzmir körfezinin yapısı da özel

bir işlev görmektedir. İzmir'in kenarları az çok algılanabilen bir körfezin etrafında uzanması, bir güvenlik hissi yaratıyor; kara, çöl veya step insanların eksikliğini duyduğu ve insanın kendi evinde hissettiği bu *korunaklılık hissi, kolektif özgüveni artırıcı* bir etkide bulunuyor. (Bilgin, 2010). Nitekim Ekşi Sözlük – “İzmir” yazarlarının pek çoğu İzmir’i, sanki kendilerini ve ‘memleketleri’ni anlatır gibi anlatmaktadır. Bu durum, bir kenti sahiplenmenin, bu kent ile kendi kimliği/benliği arasında bir bağ kurmak anlamını (Proshansky, 1978) taşıdığını gösterir. “Analiz edilen girişlerde, ‘memleketim’, ‘İzmirim’, ‘Kentim/şehirim’, ‘evim/yuvam’ sözcüklerini kullananların toplam sayısı 350’ye yakındır. Bu demektir ki yaklaşık her 5 kişiden 1’i aidiyet vurgusu yapmaktadır. Fakat kentle özdeşleşme veya kente bağlılık belirten başka ifadelerin de olduğu dikkate alınırsa, aidiyet vurgusunun daha da güçlü olduğu söylenebilir: “doğduğum, büyüdüğüm, çocukluğumun şehri...” veya “hayatı anlamaya başladığım, hayatımın sona ermesini istediğim yer”, vb. (Bilgin ve Uğurlar, 2010) . Bu konuyla ilgili anlatım örnekleri oldukça geniş bir yelpaze oluşturuyor. Örneğin;

“İzmirli olmak, Alsancak’ta istediğin gibi mini etek giyip, hiç kimseden rahatsız olmamak...”

“Hiçbir zaman bir yerde, gece kalma korkusu yaşamadıysanız, insanlar size sanki birer düşman gibi bakmıyorsa...”

“Yolda yürürken karşınızdaki insana gülümseyip ‘merhaba günaydın’ diyerek selam verebilmek....”

“Kordon’da çimlerde uyuyup kalabilmek”

“sokaklarında elinizde kumru yiyip kimsenin sizi yadırgayan gözlerle bakmadığı ve size bakılmadığını hissettiğiniz Türkiye’deki tek şehir”

“memleketim... gurbetim bir yandan.. özlediğim, özlenildiğim tek yer....”

Kent sakinlerinin kentlerine ilişkin algı ve temsilleri, yaşam tarzlarına ve kent mekânlarını kullandırmalarına göre şekillenir. Esasen bir kentte kişilerin yaşam parkurları ve nereleri, hangi sıklıkla kullandıkları önemli bir kimlik göstergesidir. Günlük yaşamını dört duvar arasında geçiren

bir yaşlı kadının; *işte-dolmuşta-evde* geçiren bir işçinin, evde-kahvede geçiren bir emeklinin, şehirlerarasında sıklıkla seyahat eden bir iş adamının kenti kullanımları farklıdır. Bu fark yaşam alanlarının genişliği kadar, kent hizmetlerinden ve imkânlarından yararlanmalarında ve kentle bütünleşme düzeylerinde de yansır. Bazı yazarların işaret ettiği üzere (Stock, 2006; Letissier, 2008), kent içi yerlerin kullanımı kimlik inşasının önemli bir yanındır. Zira bir kentte oturmak, bu kentte veya bir semtinde bulunmaktan ibaret değildir. Kent sakinleri mekân kullanımına ve kentle ilişkilerinin niteliğine göre gruplandırılabilirler. Letissier'e (2008) göre bazı kentliler kentin merkez yerlerinde yaşarlar, bazıları merkezin en dış halkasındaki banliyölerde oturur, yeşil alanları (parklar, koruluklar, gezi yerleri, vb.) kullanır ve korumak isterler. Nihayet üçüncü bir grup kente bitişik banliyölerde dar bir alanda yaşarlar; kentin diğer yerlerine nadiren uğrarlar. Kuşkusuz bu yaşama biçimleri, insan ilişkilerinde de yansır. Örneğin merkezi kullananlar, kente dışarıdan gelenlerle en sık karşılaşan ve dolayısıyla ötekilere en açık insanlardır. Çünkü bunlar, bir kentte sembol yerleri (amblematik yerler) arayan turistlerin ve yabancıların geldikleri yerleri kullanmaları nedeniyle, farklılıklarla daha çok yüz yüze gelmektedirler.

İzmirli için de bu tür ayrımlar yapılabilir. Bu konuya ilişkin ampirik veriler bulunmamakla birlikte, Ekşi Sözlük yazarlarının kullandıkları yerlerin büyük ölçüde kent merkezinde yoğunlaştığı söylenebilir. İzmirli olan veya kentin merkezi ya da merkeze yakın semtlerinde oturan, üniversite ve yüksek okullarda okuyan gençler, kentin sembolik yerlerine daha çok referansta bulunmaktadır.

"Alsancak'ta turlamak, sıkılınca Pasaport'a gidip gün biterken, insanlar koşuştururken 6.10 vapuruna ve vapurlar yanımızdan geçip denizi köpürtürken kızıl güneşe doğru nargile içmek, Karşıyaka'ya dönüp sahil boyu Bostanlı'ya yürümek; Bostanlı'da çimlerde arkadaşlarla sabahlamak... yeni doğan günde yollar boşken eve dönmek yatmak, uyanmak Alsancak'a gitmek...."

"Başka küçük illerdeki üniversite sürgünlerinden sonra geniş caddeler, yüksek ışıklar altında dondurucu sabah soğuşundan sonra çekilebilir akşamüstleri vaat eder kışın.. Sevimli bere ve atkaları içinde neşeli İzmir insanı hala şehirdedir ve yaza kadar sabretmektedir. Karşıyaka'nın mutluluk dolu sokakları, Göztepe'nin kozmopolit ve yalnızlığı uzaklaştıran güzel keşmekeşi, Konak'ın insana güven ve-

ren görkemli binaları, Kemeraltı'ndaki orta direk insanın bizdenliği Mavişehir'de her şeyin yolunda oluşu hissi..."

Ekşi Sözlük yazarları arasında İzmir'in çevresindeki doğal güzelliklere, körfez ve denize, tatil ve gezi yerlerine referanslar da oldukça sık gözlenmektedir. Bunlar arasında, halen İzmir'de yaşayanlar olduğu gibi, İzmir dışında bir başka kentte yaşayanlar da bulunmaktadır.

"6 yıldır İstanbul'da yaşayan biri olarak, sokaklarından insanlarına, palmiyelerinden boyozuna, envai çeşit yenilebilir otundan körfezine (artık mavi), Çeşme'den Foça'ya, Karşıyaka'dan Göztepe'ye, saymakla bitmeyecek özelliğiyle çok özlediğim şehrim".

"Saçları yosun, nefesi deniz kokan şehir. öyle bir koku ki, kendinizi bıraktığınızda az biraz kafa yapar bünyede.. İçmeden çakır keyif olursunuz. Mavi denizinin, parlak güneşinin insanların içini aydınlattığı, yabancılaşamayan şehir. Yağmurlunda bile deniz kokan şehir. Dört bir yanından deniz görülebilen şehir. Deniz için bazen sokağın ucuna bakmak gerekir, bazen bir ara sokaktan gözükür, bazen Varyant'tan, bazen kafayı kaldırıp gökyüzüne bakmak bile denizi görmektir İzmir'de".

Buna karşılık, dar bir gecekondü alanında yaşayanlara fazla rastlanmamaktadır. Bunlar Ekşi Sözlük'e giriş yapmamakta veya kentin merkezi alanlarına nadiren uğrayan ya da kentle barışık olmayan kişiler olarak olumsuz girişler yapmaktadırlar. Bunlar arasında İzmir'e üniversite/yüksek okul nedeniyle dışarıdan gelen gençler önemli bir yer tutmaktadır.

Kolektif Bellekte İzmir

İnsanı yaşam alanının eşyaları ve diğer maddi öğeleriyle birlikte ele alan çalışmalar (Barker, 1972; Moles, 1972, Bilgin, 1991 ve 2009), insanın davranışları, eylemleri ve etkinlikleri ile fiziksel çevrenin yapılarının, yaşam dekorunun öğelerinin ve eşyalarının ayrılmaz bir şekilde iç içe bulunduğu ve bunların birbiriyle bütünleştiğine dikkat çekmektedirler. Davranış veya eylem şemaları, zorunlu olarak, kendilerinin vasıtası, dekoru veya ereği durumundaki eşyaları da kapsamaktadır. Genel bir deyişle çeşitli sosyo-kültürel grupların eşya sistemleri ile yaşam tarzları arasında

bir tekabüliyet bulunmaktadır. Dolayısıyla bilişsel dünyamızda eşyalar yaşantılara, yaşantılar da eşyalara göndermektedir.

Bunun sonucu olarak yaşam dekorumuzun zaman içinde göreceli olarak değişmezlik gösteren istikrarlı öğeleri, belleğimizi besleyen ve yönlendiren işaret noktaları gibi işlemektedir. Ancak bu basit bir hatırlatma işlevi değildir (Halbwacs, 1941). Kolektif belleğimizde kentsel mekânın çeşitli öğelerinin, geçmiş yaşantılara tanıklık etmenin ötesinde, bu yaşantıları bir bakıma güncelleştirdiğine işaret eden Halbwacs (1997: 196), bu öğelerin anın gereklerine göre yeni biçimlere sokulduğunu vurgular: Bir ağaç, tepe, kaya toprağa nasıl sabitlenmişse, bir kentteki mahalleler veya bir sokaktaki evler de öyle sabit bir yere sahiptir ve toprağa bağlıdır. Kentsel grup, kentteki sokakların veya binaların görünüşü aynı kaldıkça bir şeylerin değiştiği duygusu duymaz. Yaşadıkları devrimlere, krizlere, savaflara rağmen Roma veya Paris gibi kentlerde insanların yaşamları kesintiye uğramamış gibidir. Bu olaylar sırasında insanlar sokaklara dökülmüş, ajite olmuştur, ama her şey tanıdık bir dekorda cereyan etmiştir. O'na göre "evler, sokaklar ve insan grupları arasındaki ilişkiler, kazai ve kısa süreli olsaydı, insanlar evlerini, mahallelerini, kentlerini yıkabilir ve yerlerine, farklı bir planla yenilerini inşa edebilirdi, fakat taşlar taşınabilir olsa da, insanlar ile taşlar arası ilişkiyi değiştirmek o kadar kolay değildir. Bir grup, alışkanlıklarıyla uyumlu bir yerde uzunca bir süre yaşadığında; hareketleri ve düşünceleri dış objeleri temsil eden maddi imajların ardışık durumuna göre ayarlanırlar. Evleri, sokakları, pasajları tamamen ya da kısmen ortadan kaldırın veya yönlendirin, biçimlerini, görüntülerini, yahut birbirlerine göre pozisyonlarını değiştirin. Taşlar ve malzeme size direnemez, fakat gruplar direnir" ve onlarda, taşların ve düzenlerinin size karşı durduğunu fark edersiniz. Bu düzen elbette ki bir grubun eseriydi ve bir grubun yaptığını bir diğeri yıkabilir, fakat önceki grubun şemaları, maddi düzende, yani bir şeyde vücut bulmuştur ve yerel geleneğin gücü bu şeyden gelir, bu güç onun imajıdır (Halbwacs,1997: s. 200).

Eşyalar gibi yerler de, grup kimlik ve aidiyetini tamamlar ve böylece, grup üyeleri arasında belirli oranda bellek senkronizasyonu sağlar. Kent alanı içinde dağılan çeşitli yerler, kolektif belleğin ortak malzemelerindedir. İnsanlar(ın) anılarını toplum içinde edin(ip), onları toplum içinde hatırla(yıp), tanı(yıp) ve konumlandır(dıkları) (Halbwacs, 1992) olgusu

göz önüne alındığında, otobiyografik belleği uyaracak kolektif sembollerin önemi daha da anlaşılır hale gelir. Bu kolektif semboller arasında, eşyalar kadar yerler ve kapsadıkları fiziksel ve mimari öğeler bulunur. Bunlar geçmişini hatırlama ve anlamlandırma sürecinin önemli unsurlarından “görsel kodlama” (Connerton, 1999) sürecinin bir parçasıdır. “Kolaylıkla imgelere çevrilebilen somut bellek öğeleri, hem görsel kodlama hem de sözel dile getirme olarak çifte kodlamadan geçirildiklerinden, bellekte soyut şeylerden çok daha iyi tutulabilmektedir” (Connerton, 1999: 46). Bellek fonksiyonunda geçmişe “görsel somutluk” kazandıran unsurlar olarak aynı zamanda “semantik kodlama”nın da yardımcılarıdır. Geçmişe dair bu kodlama, konulara göre hiyerarşik biçimde örgütlenmiş ve dünya hakkında genel bir görüşe ve bu görüş içinde kavranan mantıksal ilişkilere göre tek bir sistemde birleştirilmiştir. Görsel ve semantik kodlamanın birleştiği ve geçmişin inşası için birbiriyle etkileşim içinde bulunduğu düşünülürse, eşya ve yerlerin geçmişe dair tutarlı bir anlatı oluşturmada zihnin güncel işlevlerini kolaylaştırdığı söylenebilir. Zihin geçmişini “mekânsallaştırdığı”nda, yani bir mekâna oturduğunda, eşya ve yerler, bu mekânı düzenleyen ve kodlanmasına yardımcı olan unsurlardır. Çeşitli özellikleri itibarıyla anlam yüklü olan eşyalar ve yerler, biçimlerinde Halbwacs’ın (1997: 195) ifadesiyle belirtirsek, «etrafımızdaki dilsiz ve hareketsiz topluma benzetilebilir. Konuşmasalar da onları anlarız, çünkü kolayca deşifre ettiğimiz bir anlamları vardır. Hareketsizlikleri, grupların istikrarıyla da ilişkilidir. Onlar değiştikçe, çağ değiştikçe düzenlemeler değişir; sokaklar yıkılıp açılır, binalar yıkılıp yapılıp... Bir kişinin veya ailenin bir yere bağladığı anlamlara/çağrışımlara grup ilgisiz kalabilir, ama geleneklerle bağlantılı yapının değişmesine direnç gösterir». Ona göre bir grup bir yere yerleştiğinde orayı kendi imajına uydurur, ama kendine direnen maddi şeylere de uyar ve boyun eğer. İnşa ettiği bir alana kapanır. Mekânsal imajlar kolektif bellekte önemli bir role sahiptir. «Bir grubun işgal ettiği bir yer, üzerine harf ve şekillerin yazılıp silindiği bir kara tahta gibi değildir. Kara tahta, üstüne çizilenlere duyarsızdır/ilgisizdir ve bu nedenle tahtanın imajı çizilmiş şekilleri hatırlatmaz, fakat bir yere her şey konamaz, çünkü grup seçer, kendi damgasını vurur. Bu yerin her bir detayı ve görüntüsü, grup üyeleri için anlamlıdır, çünkü bir yaşantıya tekabül ederler» (Halbwacs, 1997: 196).

Kentin işaretlenmesi çoğu kez, hafıza üzerinden, yani belirli yerleri belleğe işlemekten, olay, kişi veya durumlarla işaretlemekle yapılır. Kentlerin ve kentsel mekânların stereotiplerle yüklenmesi, Felonneau'nun (2002) 'kartpostal etkisi' dediği bir etkiyi varsayar. Kartpostal- lar, sembolleri kalıplaşmış ve yoğun bir set olarak sunar. Bunun için kent mekânlarının belirli özellikler taşıması, örneğin mekânın amblem niteliğinin belirgin olması gerekir. Bir yerin hafıza yeri olabilmesi, tarihçinin katkılarıyla sağlanır. Örneğin biz İzmir'de Saat Kulesinin yapılışı, Kemeraltı'nın oluşumu, Asansör'ün inşası gibi konularda oldukça bilgi sahibiyiz. Ancak bu yerler hafıza yerine dönüştürüldüğünde, bir değişime uğrarlar; zira hafıza yeri olmak, herkese mal olan yerlere yeni bir nefesle yeniden hayat verici bir etkide bulunur ve sonra bu yerler kolektif kimliklerimizin büyük ekranı üzerine yansıtılır (Nora, 1986). Bu çerçevede bir kentin belirli bir gruba aidiyet bilincini yansıtan tarihsel yerler barındırması, kısaca 'hafıza yerleri'nin bulunması en önemli koşullardandır. Bu temeldedir ki otobiyografik bellek olayları, zaman ve mekânın bütünleştiği bir anlam setini ifade eden bir kronotop ("*Gece yarısı Efes'in arkasında yengeç yemek*" veya "*çocukken Kemeraltı'nda kaybolmak*" gibi) veya sosyal temsil olarak inşa eder. Bir yer veya kentin sembolik olarak işaretlenmesi, kolektif hafızaya kaydolan öykülerle de yapılabilir:

"Atatürk İzmir' i fethettiğinde yanındaki yaverine, 'Yunan kralı hiç İzmir' in denizine karşı rakı içti mi ?' diye sormuş ve 'hayır' cevabını almış, rivayet odur ki Mustafa Kemal Atatürk o tarihi cümlesini söylemiş 'o zaman ne bok yemeye aldı İzmir' i ?..."

"Atatürk İzmir'e ilk girişinde Belkahve'de durup körfeze doğru bakmış.. Atatürk'ü uzun boylu ve iri cüsseli bir insan olarak hayal eden kahveci, onun orta şekerli kahve siparişine şaşırması "İşte bunu yapmayacaktınız Paşam" demiş".

"13 mayıs 2007 cumhuriyet mitingi sonrası belediye otobüsünde birbirini hiç tanımayan insanların hep bir ağızdan sloganlar, şarkılar söylediği, bayraklarıyla yollardaki kalabalığı selamladığı, o yabancı ortamı dostluk ortamına çevirdiği, otobüs şoförüne: "biz seni çok sevdik, cep telini versene!", "en büyük kaptan bizim kaptan" tezahüratları yapan, her durağa gelenin "size doyum olmaz ama ayrılıyorum burada!!" diyerek indiği şehir... İnsanın sıcaklığını dünyanın hiçbir yerinde göremeyeceğinizi iddia ettiğim şehir".

Kentlilerin yaşamında periyodik olarak tekrar eden ritüeller vasıtasıyla da mekân işaretlenip özelleştirilir. Bir yerin sembolik bir özellik kazanması için zamanın kalınlığına, sessiz tekrarlara, yavaş olgunlaşmalara, sosyal tahayyülün etkisini göstermesine ve bir normun bulunmasına gerek vardır (Marie, 1982). İzmir açısından Cumhuriyet Meydanı ve Gündoğdu Meydanı, çeşitli gösterilerin ve protesto hareketlerinin alanı olarak bu tür yerlerin en tipik örnekleridir. İstanbul'da 1 Mayıs kutlamalarının Taksim meydanında yapılmak istenmesinin temelinde de bu tür bir mantık vardır. Belirli bir anma veya kutlamanın periyodik olarak her yıl aynı yerde yapılması, bu yerin sembolik yükünü pekiştirirken, bu etkinliklerin farklı alanlara taşınması veya aynı yerde farklı etkinliklerin yapılması sembolizmi zayıflatıcı bir etkide bulunur. Orta'nın (2003) belirttiği gibi, bir yaşam alanı, geçmişi silme işlevi de görebilir; zira bir alan tarihsel tabakaların üst üste konmasıyla şekillenir ve yeni tabakalar görece daha büyük bir etkide bulunur.

"toplumsal sevinçlerde ve kutlamalarda aklınıza gidilecek sadece tek bir buluşma yeri geliyorsa, otobüste size biletini ya da kent kartını veren kişi karşılığında para almamakta ısrar ediyorsa, her yıl okulun ilk haftası elinizde listeyle sevgi yolu'na gidiyorsanız..."

"hidrellezin gerçekten hidrellez gibi eğlencenin dibine vurularak büyük ateşler üzerinden atlamalı sıçramalı kutlandığı, kordonda pasaport kahvesine oturup çiğdem yiyerek denizini huzurla seyrettiğim, çocukların gece yarılara kadar eve girmeyip türlü oyun peşinden koştuğu yasemin, leylak kokulu sokaklara sahip ... şehrim".

Sosyal gruplar düzeyinde bir kentin sahiplenilmesi, bu kente ilişkin grup üyelerinin az çok paylaştığı bir sosyal temsil geliştirmeyi ifade eder. Bu sosyo-kognitif etkinlik, sürekli değişen ve çeşitlilik gösteren kent alanlarını ve yaşantılarını, 'kullanım tariflerini bildiğimiz tanıdık biçimler'e büründürerek basitleştirmek anlamını taşır.

"Şehvetli, oyunbaz, akıllı, yaşlı ve çok çekici bir kadındır İzmir".

"Ege'nin incisi, güzel şehir".

"İmbatın vatani".

“Taştan, kilden ya da sadece kağıt üzerindeki kadın bedeni tasvirlerinin korkuyla örtüler altına saklanmadığı şehir”.

“Yazlık gibi bir yer burası. Herkes rahat. Kimsenin acelesi yok. Kimsenin kendini zorlamaya niyeti de yok. Hayır, nüfusu dışında tam bir sayfiye kasabası. o yüzden ki kapitalist düzende çok başarılı olamıyor. .. Kimse çalışmak istemiyor çünkü. Yazlıkta çalışılır mı zaten kardeşim?”

“Türkiye’nin Avrupa’ya en yakın yüzüdür, ne kadar yakın olabilirse o kadar...”

“Yakışıklı piç Antalya’nın alımlı ablasıdır”.

“Aşk şehri, 1 dakika aralıklarla âşık oluyorsunuz, her an daha güzel bi kız görmek mümkün. Hatta dün bi kız gördüm arkasından baka kaldım, ağzımdan “ buna da insan deniyosa biz maymunuz...” diye şuursuzca da bir laf çıktı”.

Bu örneklerde İzmir’in sosyal temsilinin oluşumunda, şeyleştirme (*objektivation*) ve demirleme (*anchoring*) süreçleri açıkça gözleniyor. İzmir kenti, kadın, inci veya güzel kız olarak somutlaştırılırken, İzmir’in rahatlığı tatil fikrinde, özgürlüğü ise kadın bedeninin örtülmemesi, içki içme, güzel kızlar ve aşk ortamı olarak demirleniyor.

Son yıllarda büyük kentlerde bazı eski mahallelerde kentsel dönüşüm projeleri adıyla yeni bir düzenlemeye gitme eğilimi gözlenmektedir; örneğin İstanbul’da Sulukule ve İzmir’de Kadıfekale gibi. Modern kentlerde merkezi alanlarda kurulu eski yerleşim yerleri, total bir dönüştürmeden geçirilerek bu yerlerin sakinlerinin büyük kısmı periferik semtlere doğru kaydırılıyorlar. Ancak bu insanlar yeni yerlerinde herhangi bir geçmiş ve hatıraya sahip olmadıkları gibi, eski yerleri ve bu yerlerdeki yaşantıları belleklerinden silinmemektedir. Dinamik ve sürekli değişen bir kentte, sosyal gruplar, mevcut anın ihtiyaçlarına göre geçmiş sürekli olarak yeniden ve yeniden kendileyerek kolektif belleklerinde kaydederek varlıklarını mekânsallaştırırlar (Mazzella, 1996). Üstelik yeni semte taşınmayıp direnen ve evlerinde kalanlar, bu imajları canlı tutuyorlar. Aynı şekilde hızlı bir kentleşme sürecinde imar planları hızla değişip genişleyen kentlerde, tek katlı bahçeli evler apartmanlara, tarlalar arsaya, patikalar caddelere dönüşüyor, sokak isimleri değiştiriliyor. 20-25 yıl içinde büyük bir değişim geçiren yerlerin eski halini bilenler ile yeni gelen popülasyon arasında belirli bir fark gözleniyor. Eskiler için, orada

cereyan eden bir olaya veya bulunan bir özelliğe göre bir adı olan sokak (Bornova'da Süvari Caddesi veya Çiftçi Sokağı gibi), 'kimliksizleşerek' bir numara haline geliyor. Bir parkın köşesindeki, çay ocağı, büfe ve bahçesi yıkılıp düğün salonu haline geldiğinde, çay ocağı ve büfeyle birlikte buralarda akşamları kokoreç-bira içerek sohbet edenler de yok oluyor. Sanki bir parçası haline geldikleri yerlerle birlikte onlar da kayboluyor. Yazlık sinemaların kapanması sadece bir sinemanın eksilmesi anlamına gelmiyor. Gazozu, limonatası, kavrulmuş veya haşlanmış mısırı, ayçiçeği (*çiğdem*), kiralık tahta sandalye minderleri, komşularla birlikte kafiler halinde sinemaya gitme, sinema çıkışı dondurmacıya uğrama, vb. tüm ayrıntılarıyla bir geleneğin silinmesi anlamını taşıyor. Yerine yeni yapılan binalar uzun bir süre, eski adlarıyla anılıp tarif ediliyor. Ama bir nesilden diğerine yerler ile kültür arası bağ zayıflıyor ve siliniyor.

Yaşanan kent veya çevreye ilişkin sosyal temsiller, bu temsili paylaşan grupların kolektif kimliklerinin inşasında etkin bir rol oynar. Zira çevresel sosyal temsiller de teorisyenlerin sosyal temsillerde ayırt ettiği klasik işlevleri görürler (Moser ve Weiss, 2003: 171). Bu perspektifte;

- *Çevresel/kentsel sosyal temsiller herşeyden önce bir grubun yaşadığı çevrenin gerçekliklerini kavraması ve açıklamasında vasıta işlevi görürler.* Bu bağlamda kent, gecekondu, kent merkezi, kenar mahalle temsilleri veya somut örneklerle ifade edersek İzmir kenti, Kadifekale veya Yeşildere, Alsancak veya Konak, Bornova veya Karşıyaka, Şemikler veya Limontepe temsilleri, insanların bu yerlerdeki yaşamı, olayları, şeyleri ve insanları anlama ve açıklamasında sürekli olarak devreye girerler. Bir grubun kendi üyelerine yüklediği düşünce ve davranış normları, belirli yerlerde mekânsal ve tarihsel olarak derin bir şekilde demirlemiş bir durumda bulunur.

- *Bir grubun belirli bir çevreye/kente ilişkin sosyal temsilleri, bu grubun söz konusu yeri tanınmasının ve bu yerle özdeşleşmesinin temel bir bileşkesidir.* Herhangi bir kent semtine geçmiş olaylar ve yaşantılar, mevcut imkanları ve kurumları dolayısıyla atfedilen belirli bir özelliğin olması, burada yaşayanlara kendilerini ayırt edici bir nitelik sahibi olma imkanı sunar. Bornova'nın 'üniversite kenti olarak temsili', yüksek öğretimle ilgili pek çok şeyin (kitapçılar, fotokopiciler, öğrenci yurtları, kafe ve barlar, üni-

versite çalışanları, vb.) yoğunlaşması demektir ve Bornova'nın 'yer-kimliği' oluşumunun temel bir boyutudur.

-Genel olarak sosyal temsiller, insanların davranışlarını rasyonelleştirme ve meşrulaştırma işlevi görürler. Aynı şekilde bir grubun belirli bir çevreye/kente ilişkin sosyal temsilleri de, bilişsel yapılandırma, tutarlılık ve denge kurma yoluyla bu yerlerdeki davranışlarını haklılaştırmaya hizmet ederler. Büyük bir metropol alanında bazı semtler pozitif sosyal kimliklere dayalı çekicilikleri, bazı semtler ise yaygın negatif imajları üzerinden diğer insanların davranışlarını etkilemektedir. İnsanlarda bazıları çekim, bazıları da kaçınma davranışlarına yol açmaktadır. Veya belirli bir kentin sakinleri, sosyal temsilleri temelinde dıştan gelenlere yönelik saldırganlıklarını rasyonalize edebilmektedirler.

Kimlik Yerinden Kent Kimliğine

Sosyo-ekonomik yapısı itibariyle bir yandan sınıfsal anlamda farklılıklar yaratan, öte yandan zaman zaman cemaatleşmeye kadar varan kültürel gruplanmaları barındıran yerler olarak metropol kentlerinin belirgin bir kent kimliği oluşturması, kolay görünmüyor. Kimlik inşası ile fark üretimi etrafında işleyen çeşitli kentsel süreçler, farklı kent pratiklerine ve yaşam tarzlarına yol açıyor. Dolayısıyla büyük kentler için, tek bir özelliğin damgasını vurduğu bir kimlikten söz etmek imkânsızdır.

"İzmir, merkezi ve periferik semtleri, çok katlı binaları ve bahçeli evleri; Yamanlar veya Bayraklı, Yeşildere veya Kadifekale gibi yamaçlarda asılı gecekonduları; Atatürk Mahallesi veya Ege Kent, Limontepi veya Evka konutları gibi tepelerde dikili çok katlı toplu konut semtleri, İnciraltı, Balçova ve Narlıdere bölgeleri, Karabağlar'dan Gazimir'e, Altındağ'dan Doğanlar'a uzanan sanayi bölgeleri, Bostanlı'dan Narlıdere'ye veya Güzelbahçe'ye kadar uzanan kıyı şeridinde Mavişehir, Karşıyaka sahili ve Alsancak kordonu, Konak ve Kemeraltı semtleri, Buca ve Bornova gibi üniversite ve yüksek okul bölgeleri ile farklı mimarî yapıların ve yaşam tarzlarının birbirine bitişirildiği bir 'kentsel patchwork' gibi görünüyor".

"Başka küçük illerdeki üniversite sürgünlerinden sonra geniş caddeler, yüksek ışıklar altında dondurucu sabah soğuşundan sonra çekilebilir akşamüstleri vaat eder kışın... sevimli bere ve atkıları içinde neşeli İzmir insanı hala şehirdedir ve yaza kadar sabretmektedir. Karşıyaka'nın mutluluk dolu sokakları, Göztepe'nin kozmopolit ve yalnızlığı uzaklaştıran güzel keşmekeşi, konak'ın insana güven ve-

ren görkemli binaları, Kemeraltı'ndaki orta direk insanın bizdenliği Mavişehir'de her şeyin yolunda oluşu hissi.. Seferihisar'ın fantazy hikayelerinden fırlamış sahil kasabası dokusu, Çeşme'nin, Urla'nın, Foça'nın mavi ve sarı tonlarıyla bezeli güzelliği... bir şehri eviniz yapan içindeki eski dostlardır. İzmir insana yeni tanışıp omur boyu hayatında kalacak güzel eski dostlar vaat ederken bu insanlarla Alsancak'ta ya da turkuaz'da rakı -balık yapma şansını bile tanır. Gecenin ikisinde belediye otobüsü camına başınızı dayayıp Altinyol'u aşarken yalnız bırakmaz, ölüme kadar beraberlik teklif eder”.

Büyük metropoller arasında Paris veya Berlin, Boston veya Montreal, İstanbul veya Prag gibi kendine özgü farklı bir kimliğe sahip kentlerin sayısı sınırlıdır. Bu tür kentlerin kimliği, modern ve gelişmiş birer kent olmalarından ziyade, geçmişlerinden, geçmişte oldukları kentten beslenmektedir.

Bir kentin kimliği her şeyden önce, insanların bu kente yükledikleri bir kimliktir. Zira bir kentin 'benlik/kimlik kavramı', ancak ve ancak bu kentle ilgili insanların ürettikleri veya taşıdıkları bir zihinsel yapı olarak düşünülebilir. Kuşkusuz bu zihinsel yapının içerdiği imaj veya temsiller, bir kentte vücut bulur; Noppen ve Morisset'nin (2005) ifadesiyle, kent 'kimliğin mekânsallaşması'nın en yüksek yeridir. Kenti bir temsil veya imaj yapan süreç, tek yönlü değildir. Kent temsilleri, temsiller de kenti etkiler. “Her imaj, temsil ettiği şey üstünde belirli bir güce sahiptir; belirli bir eksen etrafında dönerek, düşünce ile kentin maddesini, kolektif kimlik ile inşa edilen peyzajı birbirine bağlar (Noppen ve Morisset, 2005: 51).

“Aslan yatağından bellidir” sözünün ifade ettiği gibi, uzun vadede her grup kendi yaşam alanıyla karakterize edilir. Kentlerde çeşitli mahalleler morfolojileri ve sahnesi oldukları yaşantılar ve alışkanlıklara göre farklılaşır. Nitekim pratikte kentin çeşitli mahalleleri, bir takım formel veya informel değer sistemlerine göre mertebelenir. Alsancak, Kadifekale, Karataş, Narlıdere, Çiğli, Karşıyaka, Mavişehir, Limontepe gibi yerler, tümüyle homojen ve sabit olmasa da, bireysel ve kültürel kimlikleri, sosyo-ekonomik düzeyleri ve yaşam tarzları bakımından farklı grupları barındırırlar. Bu nedenledir ki yeni bir eve taşınmak durumunda olanlar veya kente yeni gelenler, bu özelliklere göre yer seçerler. Kentsel alanların kategorilendirilmesi, bu alanlarda yaşayan sosyal sınıfların kimliğinin oluşumunda önemli bir etkide bulunur (Rivera ve Rivera, 2003): Bu kimlik çevresel özellikler ve mimari yapılar ile çeşitli

değerlerin, normların, inançların, dil pratiklerinin ve kodlarının bir bütünü ile tesis olur.

Metropol kentlerin bazı birimleri (semt, mahalle, ilçe, vb) için kimlik tesisi, nispeten kolay olsa da, kentin bütünü için aynı şey söylenemez. Zira kentin çeşitli birimleri arasındaki farklılıklar ve ilişkiler, onları birbirinden kopuk kentsel adacıklara dönüştürdüğünde, kentin bütünlüğü sadece bir kurgu olarak kalır. Metropol kentlerde farklı yapılanmaların ve pratiklerin bulunması kaçınılmazdır. Ancak bir kentte farklı kesimlerin ortak referanslara sahip olması, kentsel bütünleşmenin zorunlu koşuludur. Bir kentin birimleri arasında, bazıları daha çok kullanılsa, bazılarının daha çok uğrak olsa ve referans verilse de (İzmir için Kordon, Alsancak, Konak gibi), bu kent sadece birkaç birimiyle değil, tüm birimleriyle o kent olarak algılanmalıdır. Örneğin Alsancak İzmir olarak algılanırken, Limontepe veya Altındağ İzmir olarak algılanmıyorsa, kentsel bütünlük açısından ciddi bir sorun var demektir. Bu durum, yurttaşlığı kent düzeyinde hayata geçirmenin yollarını bulmayı gerektirir.

Bir kentin kendine özgü bir kimlik kazanması için, bu kent sakinlerinin onu tanıması, yaşam alanı olarak sahiplenmesi, oluşumuna aktif olarak katılması kritik önemdedir. Kente aşinalık, kent alanlarına belirli bir kognitif hâkimiyet gerektirir. Ekşi Sözlük'te en çok zikredilen yerler, kentin belirli bir adla özelleştirilen ve böylece belleğe işlenen yerleri olarak görünüyor: Talat Paşa Bulvarı, Süvari Caddesi, Gazi Kadınlar Sokağı, vb. Kentlerin sokak ve caddelerinin numaralanması, hangi mantıkla yapılırsa yapılsın, bunların kimliğini silmekte ve insanla bağını koparmaktadır. Kent alanlarına verilen isimler kentin karakteri ve gücüdür. Sokak, çıkmaz sokak, cadde ve bulvar isimleri, kavşak ve meydan adları, lokal ölçekli bellek yerleridir.

Bir kente kimliğini veren şeyler zaman içinde çeşitlilik gösteriyor. Örneğin daha önceki dönemlerde köyler, kentler ve bölgeler, adetleri ve töreleri, gelenek ve görenekleri; tapınak, kilise ve camileri, anıtları ve görkemli yapıları ile ayırt edilmekteyken, küreselleşmenin kültürleri tesviye edici etkisiyle kültürel farklılıklar zayıfladıkça, kimliklerinin ayırt edici işaretlerini daha farklı boyutlar ve planlarda aramaya yönelmektedir. Her şeyden önce kentlerin dokusu yenilenirken, eski yapılar doğal afetlerle ve zamanın etkisiyle aşındıkça veya insanların 'kent hakkı'nın kaybolmasına yol açan kapitalist bir mantıkla imar planlarındaki deği-

şiklikler yapıldıkça (Castells, 2002), eski yapılar bir bir yıkılıp yenilerine yerlerini bırakmaktadır. Toplumun geçmişinin tanığı olarak ayakta kalan yapılar sayıca azaldıkça, önemleri artmakta ve daha önceleri büyük anıtların ve görkemli yapıların yanında değer atfedilmeyen görece küçük mimari öğeler (küçük konaklar, hanlar, hamamlar, tarihi şahsiyetlerin doğdukları veya yaşadıkları evler, vb.) kolektif kimlik açısından değer kazanmaktadır: İzmir’de daha önceleri Elhamra Sineması olarak ‘sıradan’ bir yapı gibi kullanılan opera binası, İzmir Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesine dönüştürülen İtfaiye Binası, Bornova’da restore edilerek kontrollü bir kullanıma açılan Murat Köşkü, Urla’da Necati Cumalı’nın doğduğu ve bugün müzeye dönüştürülmüş olan ev; Klazomenai’de (Urla İskele) orijinali taklit edilerek yapılan antik zeytinyağı atölyesi ve benzeri pek çok yapı buna örnektir.

Geçmişe yaklaşımımızdaki değişimler, toplumların zaman anlayışlarının bir sonucu gibi görünüyor. Hıristiyanlığın Saint Augustinos’tan itibaren geleceğe yöneliminin ortaya çıktığını ve bu eğilimin Aydınlanma çağında daha da pekiştiğini vurgulayan tarihçi Hartog’a (2003) göre, Batı dünyasında iki asır boyunca, ilerlemeye, demokrasiye ve daha iyi bir dünyaya inanca dayalı *futurist* bir vaziyet alış hakim olmuş; bu eğilim kolektif bellek ve ‘bellek yerleri’ (Nora, 1986) kavramının yükselişiyle birlikte bir dönemece ulaşmış ve yerini, geçmişin öğelerini değere dönüştürme ve anma etkinliklerinin çoğalmasını ve yarına ilişkin bir vizyona bağlanmadan sürekli ve kaygılı bir sorgulamayı ifade eden ‘şimdilik’e bırakmıştır. Böyle olunca, daha önceleri geçmişle ilgilenilmesi ve kültürel mirasın yüceltilmesi, bir grup için etnosantrik bir tutumun ifadesi gibi algılanırken, günümüzde -bu tutum- bir anlam değişikliğinden geçerek, grubun geçmişine ve ana karşı borcu olarak görülmekte ve evrensel bir çevre koruma bilincinin işareti sayılmaktadır (Hartog, 2003).

Kimlik işaretleri, mimari öğelerin yanı sıra, beslenme ve mutfak alışkanlıklarıyla da ilgili olabilir. Günümüzde pek çok kent, ‘buranın nesi meşhur’ sorusuna verdiği klasik cevabında belirttiği üzere, yenilip içilen bir şeyini öne çıkarmaktadır. Nitekim Afyon sucuğu ve kaymağıyla, İzmit pişmaniyesiyle, Urfa çiğ köftesi ve isotuyla, Adana kebabıyla, Gaziantep fıstığı ve baklavasıyla, Kayseri pastırmasıyla tanınmakta ve tanılmaktadır. İzmir için de mutfak kültürü ve yiyecekler, önemli bir kimlik göstergesi gibi işlemektedir:

"Boyoz, gevrek, çiğdem, darı, körfez ve bozuk yumurta kokusu, kumpir, kumru gibi kavramların kendilerine bişi ifade etmediği insanların yaşamadığı şehir..."

"İzmir'de bilmem kaç kuşaktır yaşayıp şevket-i bostanını, arapsaçını, sarmaşığını, cibezini, turp otunu, kabak çiçeği dolmasını, bahçe otunu tatmayanlar; deli Giritlileriyle iki kadeh rakı içmeyenler bilemez, anlayamaz, sevemez".

Kentin kimliğinde, geçmişte yaşanan gurur veya ıstırap kaynağı bir olay, toplumda iz bırakmış bir devlet adamı, sanat veya fikir adamı, kahraman, aziz veya evliya da ağırlığını hissettirebiliyor. Bunun önemi, Fransa'da Vichy'nin Nazilerle işbirliği yapan Petain Hükümetinin merkezi olarak, ABD'de Dallas'ın Kennedy'nin öldürüldüğü yer olarak (Pennebaker ve Polakoff, 1990) tanınmasına ve anılmasına karşı bu kentlerin sakinlerinin, söz konusu olayları arka plana atacak bir kimlik işareti arayışlarında açıkça görülmektedir. Örneğin *"İçinde Atilla İlhan çıkaracak kadar şairane yer"* girişi bu tür bir kaygıyı yansıtmaktadır.

Kategorizasyonun ve gruplararası ilişkilerin dinamikleri gereğince, herhangi bir kent kimliğinin oluşması, algısal planda en azından bir iç grubun ve bir dış grubun tesis edilmesine bağlıdır; daha somut bir deyişle bir kentli olmak, zorunlu olarak hem kendini başka kentlerden olanlardan farklı görmeyi ve hem de diğerleri tarafından da böyle görülme gerektirir. Bu süreç otomatik değildir. Nitekim 'kent kimliği'nin barizliği ve önemi bakımından kentler arasında farklılıklar görülmektedir. Kimlik karşılıklı aynalar ilişkisinde şekillenir. Belirli bir kente aidiyetini öne çıkaran insanların olması yetmez, diğerlerinin de bu aidiyeti bir rölyef olarak öne çıkarması, kabartması gerekir.

"İstanbul'da tanıdığım ve yüksek oranda iyi ilişkiler kurduğum bu insanlar kimi ortak yönleri olmazsa olmazları paylaşır görünürler, ama her biri bir başkadır, somurtmaz, yapay davranmaz, laflarını sakınmazlar; iyi içerler güzel gülerler ve ağlarlar... kolayca kızarak gaza gelebilirler, yer yer rasyonelliği terk edebilirler. Dengesiz halleri vardır. Temel insani değerlere sahip ve iyi eğitimlidirler -bu fark İstanbullulara niçin daha belirgin geliyor".

"«Geçenlerde ... bir ego otobüsünde seyahat halindeyim.. aramızda sadece bir karış koridor olan saçları jöleli bir adam evladı var.. telefonuna bir kulaklık takmış bağır bağır eniştesiyle konuşuyor, akrabalarını çekiştiriyor falan.. hepi topu beş dakika

içerisinde hiç tanımadığım bu jölelinin sosyal hayatını genel hatlarıyla tanıdım.. ailevi sorunlarını ben de yaşadım.. onu terk eden nişanlısına ben de öfkelenim.. borcunu ödemeyen kankasına ben de sövdüm.. ve birden hep özendiğim, yokluğunu hissettiğim bir şekilde iyi bir tepki vermek istedim kendisine.. “beyefendi affedersiniz ama, seyahatinizin bitiminde sosyalleşseniz eniştenizle.. beynim sosyal hayatınız tarafından tecavüze uğradı da..” dedim.. yan yan baktı bana.. “enişte be sonra konuşak.. otobüsteyim.. konuşamıyorum şimdi.. bik bik ediyorlar..” dedi kulaklığının boğumunu ağzının içine soka soka.. sonra bana döndü ve “İzmirli misin?” diye sordu.. çok mutlu olmuştum.. “Değilim ama olmayı çok isterim.. sık sık giderim..” dedim.. yalandı.. bir iki defa gitmişim İzmir’e.. “Ben yedi sene yaşadım İzmir’de.. onlar da böyle senin gibi çok kibarlardı..” dedi müstehzi müstehzi.. “evet, evet.. çok medeni bir şehir İzmir.. batıya açılan pencere.. neler yaşadım orada..” dedim.. sustu.. ne güzel bir şey ‘izmirli’ olmak.. insanlık adına bu küçük hareketim bile ben gibi bir garibi ‘İzmirli’ olarak etiketleyebiliyor... »”

“Bugün küfür gibi kullanıldığını duyup dumur olduğum sıfattır İzmirli.. Mahalle baskısı konulu bir haber verilmekte, Konya’da çekilmiş. Muhabir, emomsu görünümlü iki genç kıza soruyor:

-Bu giyim tarzınızdan dolayı tepki görüyor musunuz çevrenizden?

Kızlardan birinin cevabı:

-Evet görüyoruz. Bize İzmirli muamelesi yapıyorlar”.

“İzmir dışında yaşıyorsanız, etrafınızdaki topluluğu miknatis gibi çekmenizin en kestirme yolu onlara izmirli olduğunuzu söylemenizdir.... Garip ama gerçek, işler böyle işler, İzmir lafı geçtiği zaman Türk insanı bi tuhaf olur, İzmirli farklı bir gezegen kefesine koyar. Eğer yolunuz bir gün İzmir’e düşerse ne demek istediğimi gayet iyi anlar, kıyasından köşesinden “ben de İzmirli sayılırım” diye kıvrım kıvrım kıvrırsınız”.

“«İzmirli, İzmirli sürekli bir şeylerle kıyaslama zorunluluğu duyan ve bunu nerdeyse her fırsatta gerçekleştiren insan grubu»dur”.

Görüldüğü üzere, bir kentin bir kimlikle bütünleşmesi, kent sakinlerinin kendilerini diğerlerinden farklılaştırmaları ve kent sakinlerinin de diğerleri tarafından algısal olarak kabartılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu birbirini yansıtan aynalar ilişkisinde, kentlilerin ‘bizim insanımız farklıdır’ veya ‘biz farklıyız’ iddiası, diğerleri tarafından da onaylanmaktadır: “Evet, siz farklısınız”. Bunlara, kent sakinlerinin kentlerini farklılaştırmalarının da eklenmesiyle üç öğenin birbirini beslediği bir kimlik döngüsü oluşmaktadır. Bu şema bir kez oluştuktan sonra, kentin içinde

yer aldığı bölgeyle veya toplumun geri kalan kısmıyla farklılığını gösteren ve konjonktüre bağlı her hangi bir olay veya gelişme de ayırt edici bir işaret gibi kullanılabilir. Örneğin yerel ve genel seçimlerde İzmirli seçmenlerin Türkiye geneline göre az çok farklı bir tercihte bulunması, pek çok kişi için kimlik inşa malzemesi olmuştur.

“Aslında siyasetle falan pek işi olmayan şehirdir İzmir. Son seçimlerde yine diğerleri gibi olmadığını açıkça ifade etmiştir ve bu yüzden kimilerinin ağzına sakız olmuştur. Derdi ‘bakın ben ne kadar farklıyım’ demek değil naif bir şekilde Atatürk’ün izinden gitmektir veya gitmeye çabalamaktır”.

“Değil çamaşır makinesine, buzdolabına, bir tur “jeep”ine bile oyunu satmayacak insanlardır. Oyunu deneme yanılma yöntemine göre değil, sağduyusuna göre verir”.

“Seçmenlerinin dahi malvarlığını açıkladığı şeffaf şehir”.

“Seçim sonuçlarını öğrenmem ile daha da özlediğim güzel memleketim. ilk kurşun heykelinin önünde davullu zurnalı eğlenişim var, Kordonda elimde buz gibi rakı ile alayına isyan diye bağırışım var... Güzel yalıya inip kızıl erkekli dolaşan insanları seyrederek nargile tütüresim var... Çeşmealtı’na gidip Güvendik tepesinden şehre bakıp hastayım ulen diye bağırışım var”.

Özetle, arkeolojik ve doğal sitler, modern yapılar, evlerin görüntüsü ve yapımında kullanılan doğal malzemeler gibi mimari özellikler, beslenme ve mutfak alışkanlıkları gibi belirli yanları bir rölyef halinde öne çıkarılmış yaşam tarzları, yeniden formatlanmış karnaval veya bayramları, inanç ve değer sistemleri, tarihî bir olay veya toplumda iz bırakmış şahsiyetler, diğer bölgelerle kontrast oluşturan davranış tarzları, vb. birer kimlik göstergesine dönüşebilmektedir.

SONUÇ

İnsan-kent ilişkisi, basit bir temas veya yan yana gelme ilişkisi değildir. Bu ilişki, çeşitli psiko-sosyal boyutları olan derinlikli ve kapsamlı bir etkileşimdir. Ekşi Sözlük platformunda İzmir ve İzmirliyle ilişkin söylemler üzerinde yukarıda yapılan analizler, kentin nasıl özelleştirildiğini ve farklılaştırıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Kent sakinleri kentlerini sahiplenmekte ve böylece ‘kendi evleri’ne dönüştürmektedir. Yaşayan

insan açısından kent mekânı, her noktası diğeriyle eşdeğer bir yayılım değil, fenomenolojik esasta, yani yaşantılarına dayanarak yapılandırıldığı bir yaşam alanıdır. İnsanın kendi vücudundan hareketle, kendini merkeze koyarak ve doğrudan algılarına dayanarak kurduğu “Burada ve Şimdi” üstüne odaklanmış bu mekân, yaşamın her anında ve kişinin bakış açısına göre keşfedilir ve gittikçe genişleyen içiçe geçmiş tabakalar halinde yapılıdır (Moles ve Rohmer, 1978). Diğer insanlar ve şeylerin önemi mesafeyle ters orantılı olarak artar veya azalır. Kişi veya grup olarak demir atılan, benimsenen, ‘benim yerim’ veya ‘bizim yerimiz’ olarak nitelenen yerler, başka yerlere kıyasla yüceltilir ve psikolojik yatırımlarımızın alanı olarak farklı anlamlara büründürülür.

Kente ilişkin bir kimlik inşasının temel süreci kenti sahiplenme, teknik ifadesiyle kendileme sürecidir. Kendilemeyi bireyin evrene demir atması, kök salması olarak niteleyen Moles’ün (1976) vurguladığı gibi, antropolojik olarak insanın bir yere ve bir “yinsel kimlik”e ya da “burası”na ihtiyacı vardır. “Burası” başka yere karşıt olarak inşa edilir. Bireyin kimlik yeri olan *burası*, yaşam boyunca süreklilik ve yenilenebilirlik gösteren birtakım orijinal uyaranların, dekorların ve eylemlerin karmaşasıdır. Bölümleme, kapatma, çevreleme gibi davranışlar, bir yeri sahiplenmenin temel aracıdır. Bunlar, psikolojik planda çevreyi, “burası” ve “başka yer”e ayırırlar. Kentsel semboller, geçmiş olaylar, iz bırakan şahsiyetler ve sosyal ritüellerle desteklenen bu süreç, kente ilişkin kolektif bellekte kök salmakta ve sosyal temsillerde vücut bulmaktadır. Sonuçta yer kimliği, kimlik yeri haline gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Barker, R. G. (1968): *Ecological Psychology: concepts and methods for studying the environment of human behavior*. Stanford, CA: Stanford University Pres.
- Bilgin, N. (2009): Sosyal Değişme Sürecinde İnsan-Eşya İlişkileri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Bilgin, N. (1979): Kendileme Kavramı ve Olgusu, *Psikoloji Dergisi*, no. 2 (5).
- Bilgin, N. (2010): İzmir’in İnsanları ya da İnsanların İzmir’i, *İzmirli Olmak*, İzmir: APİKAM, s. 7-13.
- Bilgin, N. (1991): Eşya ve İnsan, *Ankara: Gündoğan Yayınları*.
- Bilgin, N. ve Uğurlar, P. (2010): İzmir ve İzmirli ile ilişkin algı ve temsiller, *İzmirli Olmak*, İzmir: APİKAM, s. 165-179.

- Bourdieu, P. (1998): *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*, Cambridge: Polity Press, Frans. baskı: *La Misère du Monde*, Pocketbook edition, Paris, Seuil/Points.
- Boyer, M.C. (1994): *City of Collective Memory: its historical imagery and architectural entertainments*. Cambridge, MA : MIT Press.
- Caland, F. C. (2003): Zoopolis: Mythifications de l'identité urbaine, in *Le Soi et l'Autre*, (ed. Ouelle, P.), Presses de l'Université de Laval, s. 95-110.
- Castells, M. (2002): *Urban sociology in Twenty-first Century*, Susser, I. (ed), *The Castells Reader on Cities and Social Theory*, Oxford: Blackwell
- Felonneau, M.-L. (2002): Des stereotypes spatiaux aux Theories Implicites de la Ville, in *Psychologie Sociale Appliquee Environnement, Sante, Qualite de Vie* (ed. C. Bonardi, F. Girandola, N. Roussiau ve N. Soubiale), Paris: In Pres, s. 73-98.
- Halbwachs, M. (1950): *La Mémoire Collective*, Paris: Albin Michel, yeni basım 1997.
- Halbwachs, M. (1941): *Topographie Legendaire des Evangiles en Terre Sainte : Etude de memoire collective*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Hartog, F. (2003): *Regimes d'historicite. Presentisme et Experiences du Temps*, Paris: Seuil
- Letissier, F. (2008): *Mobilite-alterite, un couple pour comprendre le identites urbaines*, Colloque MSFS 2008, Mobilités, Identités, Altérités; dossier Adobe Reader, pdf. www.uhb.fr/sc_sociales/mrss/fcolloques/ID1_Letissier.pdf -
- Marie, M. (1982): *Le territoire sans nom, pour une approche des societes locales*, Paris: Libraries des Meridiens.
- Mazzella, S. (1996): *La ville-mémoire : quelques usages de La Mémoire collective de Maurice Halbwachs*, Enquête : Anthropologie, Histoire, Sociologie, no. 4, s. 177-189.
- Moles, A. A. (1976): Aspects Psychologiques de l'appropriation de l'espace, P. Korosec Serfaty (ed), *Proceedings of the 3rd International Architectural Psychology Conference*, Louis Pasteur University Strasbourg, s. 84-99.
- Moles, A. A. (1972): *La Psychologie de l'Espace*, Paris: Seuil.
- Moles, A., A. et Rohmer, E. (1978), *La Psychologie de l'Espace*, Paris:Casterman.
- Moser, G. ve Weiss, K., (2003): *Espaces de Vie, Aspects de la Relation Homme-Environnement*, Paris: Armand Colin.
- Noppen, L. ve Morisset, L. K. (2005) *Ville et mort du patimoine*, In *La Ville Autrement*, (ed. Delorme, P.), Quebec: PUQ, s. 49-66.
- Nora, P. (1986 -1992): *Les Lieux de Memoire* (tome 1. *La Republique*; t. 2. *La Nation*, t. 3-4, *Les France*), Paris: Editions Gallimard.
- Ortar, N. (2003): *Territoire d'origine et migration: la construction identitaire des residents secondaires en France et en Russie*, in *Identites*, Poitiers: Université de Poitiers / CNRS, s. 195-205.
- Pennebaker, J. W. & Polakoff, R. (1990): *The effects of the John F. Kennedy assassination on Dallas*, Texas: Dallas Southern Methodist University.
- Proshansky, H. M. (1978): *The city and self identity*, in *Environnement and Behaviour*, 10 (2), s. 147-169.

- Proshansky, H. M. (1976): Appropriation et non-appropriation de l'espace, P. Korosec Serfaty (ed), *Proceedings of the 3rd International Architectural Psychology Conference*, Louis Pasteur University Strasbourg, s. 34-47.
- Proshansky, H. M., Fabian A. K. ve Kaminoff R. (1983): Place identity: Physical world socialisation of the self, *Journal of Environmental Psychology*, n. 3, s. 57-83.
- Rivera, L. ve Rivera, I. (2003) Categorisation des zones urbaines et son incidence dans la formation de l'identité des classes sociales en Colombie, in *Identites*, Poitiers: Université de Poitiers / CNRS, s. 483-493.
- Serfaty-Garzon, P. (2003): *Chez Soi, les Territoires de l'Intimite*, Armand Collin, Paris
- Stock, M. (2006): Construire l'identité par la pratique des lieux, in *Chez Nous* (ed. De Biuaise, A. ve Rossi, C.), Paris: La Villette, s. 142-159.

Prof. Dr. Nuri Bilgin: Sandıklı (Afyon) doğumlu olan Nuri Bilgin, eğitim hayatını sırayla Akşehir İlköğretmen Okulu, Ankara Yüksek Öğretmen Okulu/Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (lisans: Felsefe Bölümü Psikoloji Kürsüsü/1969) ve Strasbourg Üniversitesi'nde (doktora: Institut de Psychologie Sociale/1976) tamamlamıştır. Akademik hayatına Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde başladıktan sonra, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nde 1981'de doçent, 1988'de profesör olmuştur. Halen aynı fakültede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çalışmalarında insan-eşya ilişkileri, kişiler arası iletişim ve kitle iletişim olgularıyla ilgilenen Bilgin, son yirmi yıldır siyaset psikolojisi alanına yönelmiş ve bu alanda özellikle "kimlik" kavramı etrafında eklemelenen kişisel ve kolektif kimlikler, cumhuriyet ve yurttaşlık, demokrasi ve katılımcılık üzerinde odaklaşmıştır. Kitaplarından bazıları şunlardır: *Eşya Sistemleri ve İnsan-Eşya İlişkileri* (1983), *Türk Psikoloji Bibliyografyası* (1988), *Eşya ve İnsan* (1991), *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu* (1994), *Kolektif Kimlik* (1995), *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar* (1995), *İnsan İlişkileri ve Kimlik* (1996), *Siyaset ve İnsan* (1997), *Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar Yaklaşımlar* (2003), *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi* (2006), *Kimlik İnşası* (2007), *Sosyal Psikoloji* (2009), *Sosyal Değişme Sürecinde İnsan-Eşya İlişkileri* (2010).